

שם המחקר : צמיחה אישית של אמהות ערביות המגדלות ילד עם וללא נכות אינטלקטואלית

שנה : 2014

מס' קטלוגי : 589

שם החוקר : למיס עודה

שם המנחה : פרופסור שונית רייטר

דוקטור ליאורה פינדלר

רשות המחקר : אונ' חיפה

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה" הפקולטה לחינוך, החוג לחינוך מיוחד

מגבלות המחקר והמלצות למחקר המשך

- מגבלתו העיקרית של המחקר נוגעת לאפשרות ההכללה על קבוצות אוכלוסייה ערביות נוספות, כמו אמהות דרוזיות או נוצריות, כיוון שאוכלוסיית המחקר כללה אמהות מוסלמיות בלבד. כמו כן, אפשרות ההכללה על אמהות ערביות הגרות בערים מעורבות עלולה להיות חלקית, כיוון שמשותפות המחקר היו תושבות כפרים וערים לא מעורבות. ייתכן שקיימים מאפיינים ייחודיים לאמהות בערים המעורבות, מפני שהן גרות בריחוק רב יותר מהמשפחה המורחבת, ומצד שני השירותים העירוניים זמינים להן יותר.
- מגבלה נוספת הייתה נעוצה במספר השאלונים הגדול יחסית במחקר, שמילויים היה כרוך בטרחה מסוימת. ייתכן אפוא שלא כל האמהות ענו עליהם בתשומת לב מלאה. כמו כן, מרבית האמהות בקבוצת המחקר לא שלטו בשפה הערבית הספרותית, שאליה תורגמו השאלות מאנגלית, וכן בקריאה ובכתיבה. לפיכך המראיינות הקריאו את השאלות לאמהות והסבירו אותן בשפה המדוברת. ייתכן שמתוך כך התפתחו תהליכי רצייה חברתית אצל האמהות, אף על פי שלא הייתה היכרות מוקדמת בין המראיינות לאמהות.
- מגבלה אחרת נובעת מהעובדה שהמחקר לא בדק את הקשר בין דחק לרווחה נפשית ולצמיחה אישית באופן לא לינארי. ייתכן שבבדיקה כזאת היו עולות תובנות בנוגע להשפעת עוצמת הדחק ואף בנוגע לתרומתם של המשאבים הפנימיים החיצוניים על רמות הרווחה והצמיחה.
- בנוסף, הואיל ומחקר איכותני נשען על החוקר ככלי מחקר מרכזי (Miles & Huberman, 1984), קיים במחקר הנוכחי חשש להטיה מצדי בשל גישתי לגידול ילדים עם נכות אינטלקטואלית, כפי שהתפתחה במשך שנות עבודתי עם אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות שכלית והתפתחותית. הדבר חייב אותי לתהליך של רפלקסיביות לאורך ביצוע הראיונות וניתוחם. בתהליך זה היה עלי להיות מודעת להשפעה המראיינות עלי ולהשפעתי עליהן, ולדרכים בהן השפעות אלו היו עשויות לבוא לידי ביטוי במהלך הראיונות.

- בעוד מחקר כמותי צריך לעמוד באמות מידה של תוקף ומהימנות, אמינותו של המחקר האיכותני נבדקת במידה בה ניתן לתת אמון בממצאים (Trustworthiness). בחינת קריטריון זה נעשית בעיקר ע"י הצגת הממצאים והפרשנות העולה מהם לאנשי מקצוע נוספים, והבאתם לנחקרים עצמם. ממצאי המחקר והפרשנות שהועלתה בעקבותיהם הוצגו לאנשי מקצוע נוספים, כגון חוקרים העוסקים בתחום, ואלה אישרו אותם.
- קושי נוסף שעלה במהלך הראיונות היה הצורך להיצמד למסגרת אחידה של ריאיון מובנה למחצה ולהשלים בו את כל השאלות, בעוד האמהות נטו לעבור מנושא לנושא. כיוון שהחומרים הנדונים היו אישיים וכואבים, וגם מפני שנדרש ממני להישאר אובייקטיבית ולא להשפיע על החומרים, העדפתי לא לקטוע אותן. לאחר מכן חזרנו לשאלות הריאיון על-פי התוכנית.
- כמו כן, התעוררה כאן בעיית החשיפה האישית של האמהות בקבוצת המחקר. לאמהות לילדים עם נכות אינטלקטואלית החשיפה בחלק הכמותי ובחלק האיכותני הציפה את קשייהן, בפרט שלחלקן הייתה זו הפעם הראשונה שבה שיתפו אדם אחר בחווייתן האישית. חשיפה זו הציפה קשיים שלא טופלו על ידי גורם מקצועי לאחר מכן. עם זאת, מרבית האמהות לא ביקשו להפסיק את השיחה עמן, ואף הודו על ההקשבה לדבריהן ועל ההזדמנות שניתנה להן להשמיעם.

הצעות למחקרי המשך

התובנות הרבות שהופקו ממחקר ראשוני זה משאירות שאלות פתוחות רבות. ראוי לזכור שבמחקר זה השתתפו אמהות בלבד. חלק מהקשיים שהעלו האמהות היו קשורים לדרך ההתמודדות השונה של האם לעומת האב. קיים עניין רב לערוך מחקר שיערוך השוואה בין אבות לאמהות מבחינת חווייתם הייחודית והתמודדותם עם גידול הילד עם הנכות האינטלקטואלית. כן ראוי לחקור סוגיות אלה לגבי דמויות נוספות, כגון האחאים, הסבים והסבתות. גם מחקרים מסוג זה יהיו ראשונים מסוגם.

המחקר הנוכחי בחן אמהות מהעדה המוסלמית. חשוב לערוך מחקרים על אמהות בנות הדת הדרוזית והדת הנוצרית, וכן לערוך מחקר משווה בין אמהות משלוש הדתות.

חשוב לערוך מחקר הבוחן כיצד אמהות לילדים עם נכויות שונות ורמות חומרה נוספות חוות אותו. בהמשך לכך ראוי לערוך מחקר השוואתי בין כלל רמות הנכות.

מחקר זה השווה בין האמהות שעברו משבר בשל נכותו האינטלקטואלית של הילד לבין אמהות הנכות לילדים עם התפתחות נורמטיבית. אפשר להפיק תובנות חשובות מבדיקת אופני ההתמודדות ותחושת הצמיחה האישית של אמהות מול משברים אחרים, כגון מחלה כרונית של הילד, או לקויות אחרות, כמו אוטיזם או מוגבלות פיזית.

האמונה הדתית הייתה נושא שעלה בחלק האיכותני. ראוי לבדוק את הקשר בין הדת למשתנים שונים דרך מחקר משווה בין אמהות חילוניות לבין אמהות דתיות.

כדי לבחון את מידת יציבותם של המשאבים הפנימיים והחיצוניים וכן של תחושות הדחק, הרווחה והצמיחה, ראוי לערוך מחקר אורך, שיבדוק את ההתפתחות, דרכי ההתמודדות, תפיסת המשבר, תחושת

הקוהרנטיות וזמינות התמיכה של האמהות לאורך נקודות נוספות במעגל החיים המשפחתי, עם התבגרותם של הילדים.

מתברר כי לא קיים מחקר עדכני אודות עמדות החברה הערבית כלפי האדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית ואודות שילובו במסגרת חינוכית ותעסוקתית של המדינה או בקהילה. חשוב שיערך מחקר עדכני מסוג זה, כדי לתמוך במשפחה בלהתמודד עם החברה. המחקר עשוי גם להצביע על מוקדים להתערבות בהמשך.

כיוון שהמשאבים ותמיכת השירותים החברתיים חשובים להתמודדות ההורים, כדאי לבדוק את התאמת השירותים שמקבלות האמהות, יעילותם של הדרכים הייחודיות בטיפול בילד, וכן העברת המידע למשפחות הנדונות אודות הזכויות המוקנות.

המשבר המתמיד בעקבות ילד עם נכות אינטלקטואלית במשפחה משליך במידה רבה גם על אחי הילד. לפיכך ראוי לבדוק את סוגיית האחאות לילד עם נכות אינטלקטואלית בחברה הערבית.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)